

Op welke thema's vinden ondergrond en ordening elkaar?

Ondergrond en Ordening

ontmoeten elkaar in 'Carrousel'

De Carrousel Ondergrond en Ordening is een actieve community of practice voor praktijkpartners uit zowel de wereld van bodem, ondergrond en ruimtelijke ordening. Via bijeenkomsten, projecten en LinkedIn worden ervaringen gedeeld, nieuwe inzichten verkregen en komen dilemma's op tafel.

Door Geiske Bouma

Over de auteur

G.M. Bouma MSc is programmamanager Ondergrondse Ordening voor Stad en Land bij SKB

INTRODUCTIE CARROUSEL ONDERGROND EN ORDENING

De Carrousel Ondergrond en Ordening bestaat sinds 2010 en is de Community of Practice (CoP) voor integrale vraagstukken rond ruimtelijke ontwikkeling en ordening van de ondergrond. Overheden en kennispartners wisselen kennis, ervaringen en inzichten uit en starten voor de praktijk relevante projecten op. Deelnemers van verschillende overheidsniveaus en andere partners zoeken elkaar in de Carrousel actief op om samen te werken en ervaringen te delen. Zij koppelen elkaars creativiteit en proactieve mentaliteit aan beleid, afgeronde en lopende projecten. Dit levert resultaten op voor een duurzaam gebruik van de ondergrond in beleid en in de uitvoering. De Carrousel is een initiatief en samenwerking van de kennisnetwerken SKB en COB.

De uitwisseling van kennis en ervaringen vindt plaats via LinkedIn (discussie) en in diverse projectgroepen en met name tijdens bijeenkomsten. De bijeenkomsten zijn informeel, experimenteel en interactief. Op steeds wisselende en inspirerende locaties in het land.

FOTO 1. CARROUSEL BIJeenkomst.

Op dit moment zijn de volgende partijen actief in de Carrousel: gemeenten (Alphen aan den Rijn, Amsterdam, Arnhem, Den Haag, Haarlem, Nijmegen, Rotterdam), provincies (Drenthe, Friesland, Overijssel, Zeeland), Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Uitvoeringsprogramma Bodemconvenant, Agentschap NL, Nirov.

Agenda Carrousel Ondergrond en Ordening 2011

18 januari 2011: Open Bijeenkomst 'Buiten kaders kijken'

In januari 2011 heeft een 'open bijeenkomst' plaatsgevonden om nieuwe geïnteresseerden de gelegenheid te geven te proeven aan de Carrousel.

8 maart 2011: Kijkje bij voorbeeldproject op locatie

In maart 2011 zijn we op bezoek geweest in Culemborg en is via een excursie door EVA Lanxmeer in de praktijk beleefd hoe de ondergrond en het natuurlijke systeem een belangrijke rol hebben gespeeld bij de ontwikkeling van de wijk.

26 april 2011: Uitvoeringsprogramma Bodemconvenant, project Ondergrond en AmvB Bodemenergie

In april 2011 heeft het Uitvoeringsprogramma Bodemconvenant een bijeenkomst verzorgd waar gediscussieerd is over het 'Project Ondergrond' en de stand van zaken van de AmvB Bodemenergie.

14 juni 2011: Ondergrond en Organische Gebiedsontwikkeling

In juni 2011 zijn we op bezoek geweest bij het Nirov om verder te discussiëren over de rol van ondergrond bij 'organische gebiedsontwikkeling'. De Binckhorst in Den Haag, waar Nirov huist, diende als case.

20 september 2011: Open Bijeenkomst 'Le Flexival de Carrousel'

Open bijeenkomst ingericht als flexibele werkdag over Ondergrond & Ordening. U bent van harte welkom om deel te nemen. Aanmelden kan via info@skbodem.nl.

11 oktober 2011: Cursus Ondergrond en Ordening – Upside Down (Nirov / SKB)

Doel van de cursus is het bewust worden van kansen die de ondergrond biedt en wat ruimtelijke ordening daarvoor kan betekenen. Bewust worden van de noodzaak om de ondergrond te betrekken, benutten en beschermen in planvorming. Kennisoverdracht naar de bodemwereld én de RO wereld over interactie tussen boven- en ondergronds ruimtegebruik: wat gebeurt er in de ondergrond, wat zijn de kansen, wie zijn de betrokken partijen en hoe richt ik het proces in om te komen tot een integraal plan/ontwerp. [meer info: heesen@nirov.nl of www.nirov.nl]

November 2011, laatste bijeenkomst in 2011!

ONDERGROND EN ORDENING: WAT SPEELT ER?

In de bijeenkomsten van de Carrousel zijn dit jaar verschillende inhoudelijke onderwerpen de revue gepasseerd. Hieronder wordt een aantal van de issues die aan bod zijn gekomen, beschreven.

Hoe kun je bij wijkontwikkeling beter rekening houden met het natuurlijke systeem, waar de ondergrond deel van uitmaakt?

Tijdens de excursie naar de wijk EVA-Lanxmeer gaf Gerwin Verschuur een presentatie over hoe de wijk tot stand is gekomen, welke principes gehanteerd zijn en hoe de wijk op dit moment functioneert.

De wijk Lanxmeer ligt rondom een waterwingebied met een oude markante watertoren. In het beschermde waterwingebied vormen oude hoogstam appelbomen en populieren een groene zone. Oude landschappelijke kenmerken en ecologische kwaliteiten zijn in het stedenbouwkundig plan opgenomen. Duurzame water- en energiehuishouding vormen een onderdeel van de wijk. Er blijkt veel te leren uit dit project, onder andere over de omgang met water en energie, het integrale proces van planning, ontwerp en realisatie tot beheer en onderhoud en de samenwerking tussen bewoners, gemeente en overige experts. Hieronder volgt een aantal voorbeelden die laten zien hoe het natuurlijke systeem onderdeel van de wijkontwikkeling is:

- Water
 - Schoon water (regenwater van de daken) gaat naar het waterwingebied om daar opgevangen te worden in retentievijvers en te worden aangevuld met spoelwater.
 - Straatwater, grijs en zwart water worden van het kwetsbare waterwingebied weggeleid.
 - Het afvalwater van wasmachines, douches en keukens wordt via een helofytenfilter gezuiverd. Deze zijn in de openbare ruimte ontwikkeld, naast bebouwing.
- Energie
 - Er wordt gebruik gemaakt van warmte koude opslag in de wijk. Voor een deel van de woningen is een collectief leidingsnet aangelegd voor verwarming met de mogelijkheid van koeling in de zomer. Op dit collectieve systeem zijn ook de kantoren aangesloten.

Praktische kennis opdoen en ervaringen delen

Wat is het Rijksbelang als het gaat om ondergrond en ordening?

Tijdens de bijeenkomst bij het Nirov vertelde Marjon Bosman hoe de ondergrond een plek krijgt in de Ontwerp Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu. In plaats van de focus op (ruimtelijke) rijksdoelen en waarborgen hiervoor ligt de focus nu op bewegingsvrijheid voor provincies en gemeenten de ruimte in te delen. Alleen als er sprake is van een 'Nationaal Belang', dat meestal is ingegeven door economische motieven en thema's als bereikbaarheid, veiligheid en leefbaarheid, pakt het Rijk meer regie. De volgende Nationale Belangen zijn van belang voor de Carrouseldeelnemers en hun netwerk:

- Ruimte voor het hoofdnetwerk voor (duurzame) energievoorziening en de energietransitie.
- Ruimte voor het hoofdnetwerk voor vervoer van (gevaarlijke) stoffen via buisleidingen.
- Efficiënt gebruik van de ondergrond.

Voor dit laatste punt zal er een Rijksstructuurvisie Ondergrond worden opgesteld die in 2013 zal verschijnen (noot redactie: zie hiervoor het interview met Tanno Verburg op pagina 6 en 7).

Waar de landelijke structuurvisie wellicht meer ruimte laat voor organische ontwikkeling, zijn de beschikbare instrumenten daar logischerwijs minder op aangepast. Nog steeds wordt er gewerkt met structuurvisies en bestemmingsplannen, en niet altijd krijgt de ondergrond hierin een plek. De deelnemers in de Carrousel zijn binnen hun eigen gemeente en provincie actief om dit op de agenda te krijgen en dit werpt zijn vruchten af. In de Ontwerp Structuurvisie Amsterdam 2040 is voor elk hoofdstuk in de structuurvisie de verbinding met de ondergrond expliciet benoemd. Arnhem heeft een Visie op de Ondergrond gemaakt ter voorbereiding voor de Stedelijke Structuurvisie.

Ook is de vraag hoe om te gaan met het 'efficiënt gebruik van de ondergrond', zoals de landelijke structuurvisie verwoordt. De deelnemers in de Carrousel zien in ieder geval dat het belangrijk is om te blijven aansluiten bij het ruimtelijke ontwikkelingsproces. Hoewel, met de crisis als realiteit worden er meer kleinschalige dan grootschalige planprojecten gerealiseerd. Daar ligt weer een nieuwe uitdaging om de ondergrond ook op een goede manier te laten meekoppelen. De hiernavolgende vraag gaat op die vraag in.

Het zoeken van verbindingen met andere disciplines is essentieel

Hoe ga je om met ondergrond bij organische gebiedsontwikkeling?

Met John Nieuwmans, van de gemeente Den Haag, hebben we ons verdiept in het te herontwikkelen gebied de Binckhorst. De gebiedsontwikkeling van de Binckhorst is een typisch voorbeeld van de praktijk van de laatste jaren. In woord is de projectorganisatie overgeschakeld naar organische ontwikkeling, stap voor stap ontwikkelen van kleinschalige projecten in een gebied, maar de zoektocht is nog hoe dit verder vorm te geven. In de ogen van de gemeente vereist dit verbeterde condities en een heldere set regels waarbinnen de markt meer vrijheid krijgt.

Financieel strategisch is het bijvoorbeeld zaak uit te gaan van andere condities (het 'tekort' van 250 miljoen bestaat dan niet meer) en in te zetten op nieuwe dekkingsmogelijkheden, gezamenlijke en gebiedsbrede fondsen en lange termijninvesteers. Juridisch planologisch wordt gestreefd naar het mogelijk maken van kleine ontwikkelingen, maar wel met per ontwikkeling een anterieure overeenkomst (overeenkomst vóór vaststelling van het exploitatieplan), postzegelbestemmingsplan (bestemmingsplan voor een gebied van kleine omvang) en besluit MER.

FOTO 2. HELOFYTENFILTER NABIJ KANTOREN IN EVA LANXMEER.

FOTO 3. SEMI-ONDERGRONDSE WONING IN EVA LANXMEER.

Er spelen veel thema's voor de ondergrond. Het gaat om generieke thema's als Energie & duurzaamheid, Archeologie, Geotechniek, Bodem, Kabels en leidingen, Waterhuishouding, Ecologie en Explosieven. Specifiek zijn de onderwerpen Aanleg Rotterdamse Baan en Verplaatsing Gas-overslag-station (GOS). Vraag die voorlag is hoe bij organische gebiedsontwikkeling kansen van de ondergrond meegenomen kunnen worden. In de bijeenkomst zijn verschillende opties geopperd:

- kansen om nieuwe innovaties rondom bodemenergie toe te passen;
- kansen om de overwegend versteende omgeving meer te vergroenen via open groenstructuren;
- bestaande infrastructuur benutten voor nieuwe toepassingen (kabels en leidingen, bodemenergie);
- kansen om WKO te combineren met grondwatersanering;
- tijdelijke programmering van ruimtegebruik benutten om de aantrekkingskracht van het gebied te vergroten.

Toch bleek in de discussie een lastig punt dat het op postzegel niveau ontwikkelen van gebieden niet altijd gunstig is voor het realiseren van collectieve kansen die betrekking hebben op de ondergrond, zoals bodemenergie, groenstructuren. In het stellen van de kaders voor de organische gebiedsontwikkeling zou je hier al over nagedacht moeten hebben om het ook stapsgewijs mogelijk te maken.

AFSLUITING: WAAR STAAN WE MET ONDERGROND EN ORDENING

De thema's van bijeenkomsten laten zien dat er verschillende onderwerpen actueel zijn op het gebied van ondergrond en orde-

'Le Flexival de Carrousel'

Flexibele werkdag Ondergrond & Ordening

dinsdag 20 september 13.00 – 18.00 uur

'underground locatie', beperkt aantal deelnemers [aanmelden via info@skbodern.nl]

Een flexival is een flexibele werkdag in festivalsferen. Veel actieve en creatieve sessies, veel vermaak, open space. Typisch zoals de Carrousel Ondergrond en Ordening werkt: Deelnemen, meedelen, meenemen en meedraaien.

Het volgende staat op het programma voor 20 september:

- Inhoudelijke sessies en debatten
- Praktijkcases: Projecten van de Carrousel en haar netwerk (o.a. COB, SKB, Nirov en overheden)
- Cooperative games, samen bouwen en creëren
- Creatieve uitpattingen, cultuur en theater
- Netwerken en borrelen in 'underground' sfeer

ning: ruimtelijke ontwikkelingen die aansluiten bij het natuurlijke systeem, ondergrond inbrengen in planvormingsprocessen en organische gebiedsontwikkeling, belangen van de ondergrond op

Ondergrond inbrengen in planvormingsprocessen en organische gebiedsontwikkeling

verschillende schaalniveaus (rijk, provincie, gemeente, gebied). De deelnemers aan de Carrousel doen actief praktische kennis op en kunnen ervaringen delen uit hun eigen praktijk. We proberen de dilemma's zoals geschetst op tafel te krijgen. De Carrousel is daarmee een omgeving waar koplopers elkaar vinden zowel vanuit het veld van ondergrond als ordening. De meerwaarde is dat de deelnemers verschillende perspectieven kunnen delen om zo een stap te maken in hun eigen ontwikkeling, in de gezamenlijke ontwikkeling en voor het benoemen van uitdagingen de kansen waar het ondergrond en ordening betreft.

Wil je meer weten? Neem contact op met Geiske Bouma via geiske.bouma@skbodern.nl